UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

[Review of: T. Peverelli (2019) De stad als vaderland : Brugge, Leeuwarden en Maastricht in de eeuw van de natiestaat - 1815-1914]

van Tussenbroek, G.

DOI
10.7480/knob.119.2020.3.692

Publication date
2020

Document Version
Final published version

Published in
Bulletin (KNOB)

License
CC BY

Link to publication

Citation for published version (APA):
van Tussenbroek, G. (2020). [Review of: T. Peverelli (2019) De stad als vaderland : Brugge, Leeuwarden en Maastricht in de eeuw van de natiestaat - 1815-1914]. *Bulletin (KNOB)*, *119*(3), 52-53. https://doi.org/10.7480/knob.119.2020.3.692

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:16 Oct 2026

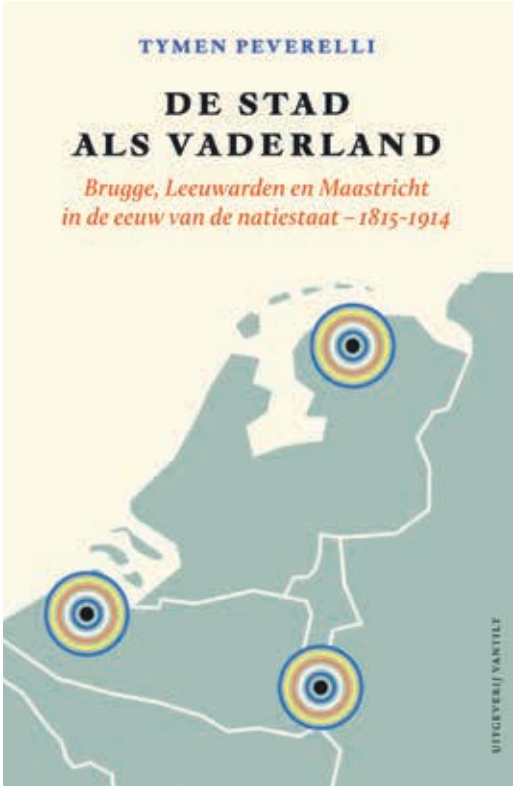

TYMEN PEVERELLI

DE STAD ALS VADERLAND
BRUGGE, LEEUWARDEN EN MAASTRICHT IN DE EEUW VAN DE NATIESTAAT – 1815-1914

Nijmegen (Uitgeverij Vantilt) 2019, 424 pp., ills. in zwart-wit en kleur, ISBN 978 94 6004 453 3, € 29,95 (paperback)

Met de reconstructie van de Pater Vincktoren door architect Willem Sprenger creëerde Maastricht tussen 1905 en 1907 een gedenkteken dat herinnerde aan de Staatse onderdrukking van deze stad in de zeventiende eeuw. Pater Vinck, een van de hoofdrolspelers in het 'verraad van Maastricht', was in 1638 door de Staatse autoriteiten geëxecuteerd. Door de naamgeving van de toren koos de stad voor een duidelijke stellingname in een conflict dat op papier al honderden jaren voorbij was. Terwijl de meeste Nederlandse geleerden, literatoren, kunstenaars en architecten werkten aan een coherent nationaal zelfbeeld, gebaseerd op de geïdealiseerde Republiek van de Gouden Eeuw, koos Maastricht voor een heel andere koers. Dat steden hierin door de tijd heen eigen keuzes konden maken, laat Tymen Peverelli zien aan de hand van Brugge, waar in de jaren 1820 aanvankelijk een vanuit de stedelijke identiteit beredeneerd Groot-Nederlands nationalisme werd gepropageerd, om tegen 1830 plaats te maken voor een 'concurrerend identificatiekader' (p. 44 e.v.). Die keuze tegen de Groot-Nederlandse gedachte zou beter aansluiten bij het verzet tegen koning Willem I en de uiteindelijke afscheiding van de Noordelijke Nederlanden. Aan de hand van Brugge, Leeuwarden en Maastricht laat de auteur zien hoe deze steden zich door middel van literatuur, herdenkingen, standbeelden en architectuur in de periode 1815-1914 verhielden tot de natiestaat.

Het uitgangspunt van het boek is de continuïteit in de aandacht voor het lokale, stedelijke verleden. Of die aandacht werkelijk een obsessie was, zoals de auteur ons op pagina 204 wil doen geloven, of kan worden verklaard vanuit het verlangen het verleden te leren kennen, en dat de lokaal aanwezige archieven en gebouwen daarvoor de meest voor de hand liggende bron waren, wil ik hier in het midden laten. Feit is wel dat vanuit de lokale identiteit keuzes werden gemaakt hoe men zich verhield tot het nationale zelfbeeld, dat met instemming, maar ook met ongemak of afkeuring kon worden begroet. Identificatie met het lokale en het nationale zijn hierin twee verschillende processen, die regelmatig op gespannen voet met elkaar konden staan. De stedelijke elite die zich met deze identiteitspolitiek bezighield – door Peverelli de 'erudieten' genoemd – ontwikkelde vanuit tal van genootschappen en verenigingen een scala aan activiteiten en visies, die in zes hoofdstukken worden behandeld.

In hoofdstuk 1 en 2 staat de periode 1815-1860 centraal. Hierin worden achtereenvolgens de visie van letterkundigen en historici en de publieke herdenkingen in de vorm van intochten, processies en gedenktekens behandeld. Hierna wordt de blik gericht op de periode 1860-1914, waarbij in hoofdstuk 3 wederom literatoren en geleerden centraal staan en hoofdstuk 4 terugkomt op herdenkingen en standbeelden. Deze scheiding in het jaar 1860 doet enigszins geconstrueerd aan en komt de compositie van het boek niet ten goede. Te meer omdat het juist de geleerden, geschiedbeoefenaars, archivarissen en literatoren zijn geweest die in eerste instantie zorgden voor een beeld van de geschiedenis en daar hun waardesystemen op toepasten. Herdenkingen, processies, intochten en stand-

beelden zijn een gevolg van dit primaire denkwerk en een aaneengesloten behandeling van het geestelijk leven – om pas daarna in te gaan op de effecten daarvan op publieke manifestaties – had mijns inziens voor de hand gelegen. Een aspect dat bij dit alles vrijwel buiten beschouwing blijft, is de vraag in hoeverre de nationale overheid een gezamenlijke identiteit propageerde door middel van het creëren van een canon en hoe daarop vanuit de behandelde steden op werd gereageerd. Het conflict tussen de stad Brugge en de centrale overheid over het bezit van kunstschatten – die de centrale overheid voor de nationale musea opeiste (p. 171-173) – is daarvan een voorbeeld, maar wordt nauwelijks uitgewerkt. Dit is jammer, omdat hierdoor niet duidelijk wordt in hoeverre identiteitsvorming vanuit de steden een lokaal proces was, of dat er sprake was van een reactie op een centraal gepropageerd geschiedbeeld. In het verlengde hiervan rijst de vraag in hoeverre lokale erudieten zich ook op nationaal niveau profileerden, en of zij daarbij hetzelfde geluid lieten horen.

Het vijfde hoofdstuk behandelt wel de gehele periode van 1815 tot 1914 en richt zich op het 'antiquarisch erfgoedbesef', dat ertoe leidde dat in verschillende steden in de Nederlanden zorg voor het gebouwde erfgoed op gang kwam. Dat dit in Nederland niet vanuit de centrale overheid gebeurde verbaast niet, maar interessant is te lezen hoe Leeuwarden zich van Maastricht onderscheidde. In Maastricht ontstond al vroeg de discussie in hoeverre er sprake was van een eigenheid in het bouwen, waarbij het Maasland als richtsnoer werd genomen, ver van Holland. In Leeuwarden identificeerde men zich duidelijk met het omringende Friese land, maar ook met Holland, en dus met de natie.

Voor de tweede helft van de negentiende eeuw wordt beschreven wat de gevolgen waren van dit erfgoedbesef voor de praktische omgang met historische bouwwerken. *De stad als vaderland* biedt hiermee een interessante aanvulling op de bekende standaardwerken over de geschiedenis van de monumentenzorg en maakt duidelijk dat juist op het gebied van de vroege monumentenzorg in Nederlandse steden veel meer is gebeurd dan is op te maken uit de bekende werken van Tillema, Denslagen en anderen.

Het laatste hoofdstuk is bij de behandeling van de monumentenzorg al aangekondigd, met name bij de bespreking van Brugge. Daar voerde het stadsbestuur al vroeg een stimuleringsbeleid om historische bouwwerken te redden van het verval, onder andere met het oogpunt het toerisme te stimuleren. Dit toerisme wordt in dit hoofdstuk primair beschouwd vanuit reisgidsen. Hoewel de auteur op pagina 259 belooft dat hij de manieren waarop schrijvers van dat soort gidsen hun steden positioneerden ten opzichte van de natiestaat 'preciezer dan tot nu toe is gedaan' zal onderzoeken, wordt niet duidelijk waaruit die nauwkeurigheid precies bestaat. Net als in de eerdere hoofdstukken wordt een groot aantal voorbeelden gegeven, met als constatering: 'Reisgidsschrijvers schipperden tussen een gematigd gelokaliseerd nationalisme en gematigd regio- of stadsparticularisme' (p. 264). Het facettenrijke onderzoeksmateriaal wordt op die manier echter versnipperd tot voorbeelden die het hele spectrum beslaan. De auteur maakt het zijn publiek en zichzelf hierdoor niet gemakkelijk. Dat komt niet alleen door de stijl waarin het boek is geschreven, die weliswaar verzorgd is maar ook nogal gewild wetenschappelijk van toon. De tekst is doordesemd met begrippen als 'gelokaliseerd nationalisme' en 'stadsparticularisme', en na driehonderd bladzijden, na ook de conclusie en de epiloog te hebben gelezen, voelt de lezer zich enigszins aan zijn lot overgelaten. Het ontbreekt Peverelli zeker niet aan gedegen en brede kennis, maar de abstractie van het onderwerp zorgt ervoor dat de lezer aan het eind van het boek blijft zitten met de vraag wat hij of zij nu wijzer is geworden. 'Binnen de waaier aan gemengde gevoelens van lokale erudieten zijn verschillende gradaties te onderscheiden' (p. 297). Ik neem dit graag aan, evenals de constatering dat zowel het Belgisch als het Nederlands nationalisme zich niet rechtlijnig en gelijkmatig verspreidde maar 'voortdurend lokaal werd uitgedaagd en aangepast' (p. 291). Maar een erg duidelijke of bevredigende conclusie is dit niet.

Desondanks wil ik niet in mineur eindigen. *De stad als vaderland* laat aan de hand van negentiende-eeuwse voorbeelden zien hoe fluïde en ongrijpbaar het begrip identiteit is. Evenals in de negentiende eeuw zijn wij nog steeds met een voortdurende identificatiepolitiek bezig, die ook gevolgen heeft voor de omgang met onze gebouwde omgeving. Voor het blootleggen van de mechanismen die ten grondslag liggen aan identiteitsvorming in de negentiende eeuw is dit boek misschien niet voor honderd procent geslaagd, maar het geeft zeker stof tot nadenken voor de omgang met het verleden in onze eigen tijd en voor een kritische houding ten opzichte van het begrip identiteit, waar tegenwoordig zo kwistig mee wordt rondgestrooid.

GABRI VAN TUSSENBROEK